Diacon Adrian Sorin Mihalache

Eşti ceea ce trăieşti

Câteva date recente din neuroştiinţe şi experienţele duhovniceşti ale Filocaliei

COLECŢIA
MEDIA
CHRISTIANA

SERIA LUMINA

Editura TRINITAS

EȘTI CEEA CE TRĂIEȘTI

CÂTEVA DATE RECENTE DIN NEUROȘTIINȚE ȘI EXPERIENȚELE DUHOVNICEȘTI ALE FILOCALIEI

Diac. Adrian Sorin Mihalache este licențiat în matematică (1995) și în teologie ortodoxă (2002) al Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. În perioada 2001-2009 a urmat programe de master în filosofie, psihologie, fizică teoretică și teologie ortodoxă. Din anul 2011 este doctor în filosofie (*magna cum laude*) al aceleași universități, cu teza *Dimensiunea cosmică a persoanei* (coordonată de prof. univ. Ștefan Afloroaei). Este lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași și director adjunct al Centrului de Cercetare Interdisciplinară în Religie, Filosofie și Știință. Începând cu anul 2005, a inițiat și coordonat proiecte de cercetare în aria dialogului dintre teologie și știință. A publicat peste 200 de articole de popularizare, cu tematică interdisciplinară, în săptămânalul *Lumina de Duminică* al Patriarhiei Române. Este fondatorul și redactorul șef al revistei online *Journal for Interdisciplinary Research on Religion and Science* și realizatorul emisiunii *Lumina Celui Nevăzut* – o producție Trinitas Tv. Este coautor al lucrărilor *Repere patristice în dialogul dintre teologie și știință* (Ed. Basilica, 2009), *Apologetica ortodoxă* (Ed. Basilica, 2013-2014 – manual în două volume destinat Facultăților de Teologie Ortodoxă din Romania) și *Religie și violență în Europa seculară. Dialoguri TRINITAS TV* (Ed. Trinitas, 2016). În prezent este doctorand al Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila", pregătind o teză ce vizează neurobiologia bunătății (coordonată de prof. univ. Leon Zăgrean).

COLECȚIA MEDIA CHRISTIANA | SERIA LUMINA

Diacon Adrian Sorin Mihalache

EȘTI CEEA CE TRĂIEȘTI

Câteva date recente din neuroștiințe și experiențele duhovnicești ale Filocaliei

Editura TRINITAS a Patriarhiei Române
București – 2017

Coordonator colecție:
Pr. Nicolae Dascălu

Redactor:
Mihai Salvan

Corector:
Elena Tăbuș

Tehnoredactor:
Constantina Cristea

Grafică:
Mănăstirea Stavropoleos

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MIHALACHE, ADRIAN SORIN
Ești ceea ce trăiești: câteva date recente din neuroștiințe și experiențele duhovnicești ale Filocaliei / diacon Adrian Sorin Mihalache; carte publicată cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. - București: Trinitas, 2017
ISBN 978-973-155-158-6

2

ISBN 978-973-155-158-6

www.editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro

Notă editorială

Societatea contemporană este adesea caracterizată cu expresia „societate de consum", ceea ce sugerează superficialitatea și înclinația spre cantitativ. În privința aspectelor surprinse de această expresie, în zilele noastre sunt urmărite insistent produsele (mărfurile) destinate satisfacerii unor trebuințe tot mai sofisticate, ce țin de senzorial, de material, de imediat. Însă o astfel de preocupare, generalizată, poate afecta semnificativ dispoziția omului pentru lucrarea duhovnicească, pentru rugăciune și post, pentru ajutorarea aproapelui.

Pe de altă parte, explorarea științifică a continuat să scoată la iveală caracteristici remarcabile privind Universul și viața. În secolul trecut, decenii la rând, fizica, astrofizica și cercetările referitoare la cosmologie au evidențiat caracteristici paradoxale ce privesc structurile și interacțiunile prezente în cosmos și tainele lumii vii. Începutul secolului al XXI-lea ne-a arătat că acum cel mai amplu front de lucru al cercetării științifice vizează însăși viața omului, făptură înzestrată cu trup și suflet. Astfel, preocupările interdisciplinare și dialogul dintre filosofie, teologie și știință, intensificat în secolul trecut mulțumită rezultatelor cosmologiei, își află continuare, în prezent, în noi deschideri ale medicinei și neuroștiințelor, de data aceasta către teologia și spiritualitatea creștină. În aceste ample domenii de activitate, sunt scoase la lumină, deopotrivă, date ce privesc legătura dintre starea sufletească

și sănătatea trupului, modul în care gândurile, emoțiile și experiențele afectează stările sufletești ale persoanei, dar și adâncimile ei tainice și modalitățile concrete prin care practica vieții spirituale și credința îi influențează sănătatea și viața. În fine, ținând seama de legătura strânsă dintre experiențele concrete ale vieții personale și dispozițiile, convingerile și acțiunile noastre, cercetarea științifică, prin numeroase rezultate ale ei, oferă astăzi unele lămuriri ce vizează felul în care cultura, comportamentele și obișnuințele înrâuresc starea sănătății trupești și viața sufletească.

Desigur, un aspect deosebit de semnificativ relativ la toate aceste teme noi de lucru, situat la confluența spiritualității cu medicina și științele comportamentale, îl reprezintă constatările cu valențe etice și terapeutice, întrucât multe dintre concluziile cercetărilor aduse în discuție privesc viața lăuntrică și relația cu semenii. În felul acesta, datele științifice ajung să formuleze indicații cu valoare morală sau terapeutică, pentru viața persoanei și a comunității, punctând ceea ce este dezirabil în gândurile și acțiunile omenești.

În rândurile acestui nou volum ce poartă semnătura părintelui diacon Adrian Sorin Mihalache, sunt de regăsit considerații de acest fel, care pun în lumină întâlnirea edificatoare dintre, pe de o parte, locurile ce ne fac cunoscută experiența sfinților părinți și, pe de altă dată, datele recente din neuroștiințe. Departe de a fi de natură să dezmintă vechile învățături ale teologiei ortodoxe, cele mai noi cuceriri ale științei tocmai le confirmă. Incluzând și filosofia în ecuație, autorul notează: „[...] de-a lungul mai multor decenii ale secolului trecut, cercetarea științifică a înaintat semnificativ pe frontul lumii înconjurătoare. În baza acestui progres spectaculos, s-a formulat ideea – prezentă și în abordările privitoare la dialogul

dintre teologie și știință – potrivit căreia fizica, prin datele ei remarcabile, a adus știința mai aproape de filosofie." (p. 16).

Cu deosebire despre neuroștiințe este vorba aici; iar din cercul lor, despre acel compartiment anume care vizează studiul alcătuirilor și proceselor cerebrale. Motivul pentru aceasta e dat de faptul că, așa cum este enunțat în volum, „[...] neuroștiințele au devenit [...] unul dintre avocații cei mai convingători ai vieții spirituale, consolidând deschiderea științei față de filosofie și teologie [...]" (p. 17).

Învățăturile anterior evocate, preceptele care întemeiază abordarea creștină a minții și a sensibilității omenești, sunt, cum reiese din paginile acestei cărți, în relație de congruență cu descoperirile și afirmațiile neuroștiințelor moderne. În acest punct, găsim o specificație notabilă: „În particular, o direcție importantă [...] o reprezintă explorarea neuroștiințifică a practicilor spirituale, identificarea posibilelor influențe exercitate de acestea asupra cortexului și asupra mecanismelor fiziologice. Aici pot fi incluse [...] investigații care urmăresc amprentele cerebrale corespunzătoare diverselor experiențe spirituale. Sunt în atenție efectele unor activități specifice vieții religioase (cum ar fi meditația, rugăciunea, diversele stări contemplative, participarea la ritualul religios sau compasiunea) asupra funcționării creierului." (p. 22).

Primește astfel întărire gândul unității (și unicității) adevărului privind întregul ființării omenești. De asemenea, gândul coeziunii caracterizând ansamblul creației divine, coeziune de care cunoașterea omenească încearcă să se apropie și care se răsfrânge în viața obișnuită, curentă, a comunităților umane și a fiecărei persoane în parte. „Cosmosul e organizat într-un mod corespunzător capacității noastre de cunoaștere. Cosmosul și natura umană ca intim legată de cosmos sunt imprimate

de o raționalitate, iar omul – creatură a lui Dumnezeu – e dotat în plus cu o rațiune capabilă de cunoaștere conștientă a raționalității cosmosului și a propriei sale naturi."[1]

O exemplară înfățișare a coeziunii menționate aflăm în prezentul volumul. Și, alături de acesta, încă un accent din cuprinsul lucrării e vrednic să fie reținut. Anume, acela pus pe necesitatea luării-aminte la mrejele sau tentațiile unor valori aparente, ale unor bunuri iluzorii. Timpurile (post)moderne sunt asaltate de astfel de himere, ce caută să năruiască temeiurile valorice ale umanității dintotdeauna. A răspunde afirmativ incitării, astăzi omniprezente, la grabnică satisfacere a oricărei trebuințe conduce, cu vremea, la statornicirea unei dispoziții lăuntrice nocive.

Consolidată ca efect al căutării asidue a îndestulării nevoilor, amintita dispoziție nocivă produce efecte și la nivel cerebral. Este indusă o înclinație către a întrebuința într-o cât mai mică măsură facultățile cerebrale ținând de cunoaștere, de curiozitatea intelectuală (aceea care urmărește pătrunderea cauzelor, a temeiurilor).

Astfel, notabila evoluție a cercetărilor din domeniul neuroștiințelor constituie un aspect asupra căruia partea introductivă a volumului de față atrage atenția. Este vorba despre desfășurări pe care autorul le consideră a fi ilustrative pentru o tot mai clar perceptibilă conturare a unei afinități între știință, în general, și domenii precum teologia și filosofia. Un alt aspect învederat aici, către a cărui tratare cititorul este anunțat că au a se îndrepta multe dintre paginile ce urmează, privește o calitate specială a neuroștiințelor. Anume, aceea de a confirma, cu

[1] Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Ed. IBMBOR, București, 2003, p. 10.

mijlocirea unor date specifice, obținute prin procedee proprii lor, validitatea unor repere fundamentale ale vieții spirituale.

În partea a doua a volumului, autorul evidențiază raporturile de apropiere dintre exteriorizarea unor valori prețuite în creștinism și dobândirea de către om a unei condiții prielnice, lăuntrice și trupești. Se arată, astfel, că studii cuprinzătoare și amănunțite, întreprinse și desfășurate recent, au descoperit că faptul de a ne manifesta, în relație cu celălalt, compasiunea, empatia sau disponibilitatea pentru a acorda sprijin ne influențează benefic sănătatea fizică, precum și stările sufletești. E mai cu seamă cazul raporturilor din cadrul familiei. Mai specific, e de remarcat cu deosebire importanța ce-i revine afecțiunii materne, în stadii timpurii ale vieții copilului. Manifestarea iubirii din partea mamei produce asupra copilului nou-născut o înrâurire binefăcătoare, generând echilibru psihic și fizic.

Știința modernă probează existența unei corelații între intensitatea și constanța trăirilor de ordin spiritual, pe de o parte, și buna stare a sănătății, pe de altă parte, după cum se va vedea în partea a III-a a lucrării. S-a dovedit astfel că o viață religioasă activă (definită de compasiune, dusă spre binele unei comunități, în solidaritate cu ceilalți) favorizează sănătatea. În plus, previne o plagă de care societatea actuală este profund marcată: solitudinea.

O astfel de viață, trăită sub imperiul unor coordonate spirituale, dezvoltă consecințe transformatoare benefice chiar în ce privește structura și funcțiile creierului. O veche teză, abordată în cea de-a patra parte, admisă multă vreme în domeniul neuroștiințelor, acreditează ideea că, la un anume stadiu al vârstei adulte, legăturile dintre neuroni devin inflexibile, rigide. Este o eventualitate cu totul străină de viziunea pe care spiritualitatea creștină o propovăduiește, pe care realitățile

duhovnicești o validează. Or, descoperiri ale medicinei zilelor noastre infirmă teza amintită. S-a dovedit că, indiferent de vârsta biologică, sistemul nervos e capabil de reorganizare, de înnoire. Omul e definit de libertate, persoana trece dincolo de imperative pe care natura sau cultura i le pun înainte. Urmând pilda Mântuitorului Iisus Hristos, a Dumnezeului-om, omul se poate apropia de dumnezeire, depășind spectrul desfășurărilor temporale exterioare, ca și pe acela al morții.

Se împlinește astfel pe sine, își câștigă fericirea. În obținerea stării acesteia fericite, un rol considerabil e de recunoscut inteligenței spirituale. Este cu neputință ca o viață să-și atingă deplinătatea, să ajungă a fi întreagă, în absența spiritualității. Iar o adevărată viață spirituală pretinde disponibilitate pentru jertfă și trăire a iubirii de Dumnezeu și de semeni, cu așezarea într-un plan secund a scopurilor relative la bunăstarea materială. O realitate subliniată în secțiunea a cincea a cărții.

După cum reiese din partea finală a volumului, dobândirea de către om a unei condiții lăuntrice care să fie cât mai apropiată desăvârșirii este hotărâtoare și pentru natura și calitatea explorărilor științifice, care tind a fi, în măsura posibilului, obiective. (O apreciere întărită de împrejurarea că fizica modernă atestă realitatea impactului pe care observatorul îl are asupra comportamentului sistemului observat.) Cea care intervine aici (și ocupă un loc central în considerațiile Părinților Bisericii asupra firii și evoluțiilor omenești) este lucrarea despătimirii. Spre înfăptuirea acesteia, rațiunea, mintea și inima omului (ale celui pe care autorul îl socotește a fi „cel mai mare mister al Universului") sunt de pus în slujba actualizării unui dialog cu Dumnezeu. Așa își află ele împlinirea, libertatea, în realizarea unității cunoscătoare cu Adevărul, Care nu este o abstracțiune sau o proiecție, ci este Persoană.

Textele care alcătuiesc volumul *Ești ceea ce trăiești. Câteva date recente din neuroștiințe și experiențele duhovnicești ale Filocaliei*, scris de Părintele Diacon Adrian Sorin Mihalache, au fost publicate în perioada 2011-2016 în *Ziarul Lumina* al Patriarhiei Române și ne oferă date recente și rafinate de ordin științific, privind înțelegerea modului în care creierul omenesc și mintea omenească sunt structurate și în care își exercită influențele. În prezentarea acestor date științifice, pe care le analizează atent, autorul se raportează constant și în mod original la teologia patristică, a cărei perpetuă actualitate este astfel încă o dată dovedită.

Publicarea acestui volum constituie un eveniment editorial inedit în spațiul cultural românesc, întrucât în paginile lui este pentru prima dată creionată o paralelă între cercetările din domeniul neuroștiințelor și învățăturile părinților filocalici.

Editura TRINITAS

Războiul nevăzut din societatea spectacolului | Câteva provocări ale societății de consum | Implicațiile neurale și fiziologice ale vieții interioare | Neuroștiințele dovedesc valoarea iubirii materne | Sugarii au capacități uimitoare de a distinge binele de rău | Legătura dintre sănătate și spiritualitate, evidențiată de știință | Suferințele umanității însingurate | De la competiție la comuniune | Compasiunea – virtutea care ne face din nou oameni | Pătimirile lui Hristos și compasiunea interumană | Efectele binefăcătoare ale vieții spirituale | Drumul întristării fericite către bucuria adevărată | Cum poate omul să se nască din nou, bătrân fiind? | Bătrânețile întineresc zilnic | Cuantificarea eului sau viață lăuntrică? | Libertate și condiționare genetică în persoana umană | Fericire deplină fără înviere? | Bunăstarea materială pe cântarul spiritului | Explorarea spațiului lăuntric – o situație științifică precară | Viața lăuntrică în era informației | Nașterea omului prin cuvânt | Instrumentele sufletului omenesc | De la cunoaștere la viața deplină

ISBN 978-973-155-158-6
www.editurapatriarhiei.ro

